

บทนำ

บันทึกชุด *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* นี้ เขียนเพื่อชี้แนวทางจัดการเรียนรู้แบบที่เรียกว่า การเรียนรู้เชิงรุก (active learning) แนวทางหนึ่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อฝึกนักเรียนให้เรียนรู้จากการปฏิบัติตามด้วยการคิดที่เรียกว่า *การใคร่ครวญสะท้อนคิด* (reflection) ที่นำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้ที่นักเรียนกำกับการเรียนรู้ของตนเอง (self-directed learning) เป็น ผ่านกระบวนการ *สามเสวนา* (dialogue) ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

กล่าวใหม่ว่า บันทึกชุดนี้ ว่าด้วยการจัดให้เกิดการเรียนรู้จากการพูด เพราะการพูดเป็นกระบวนการทางสมอง ช่วยกระตุ้นสมองให้เจริญงอกงาม และหากครูจัดกระบวนการอย่างถูกต้องเหมาะสม (ตามแนวทางในบันทึกชุดนี้) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ครบด้านตามเป้าหมายการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/915/วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่-21-5846 และตามแนวทาง เข้มทิศการเรียนรู้ 2030 ของ OECD <https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/> รวมทั้งจะเป็นวิธีการบรรลุการเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยงต่อเนื่องจากหนังสือ *ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง* https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/292/ครูเพื่อศิษย์สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง-21019 อีกด้วย

ครูไทยสามารถใช้วิธีการนี้ กระตุ้นศักยภาพด้านดีของมนุษย์ ที่มีอยู่ในศิษย์ทุกคน ให้เจริญงอกงาม และปิดกั้นศักยภาพด้านลบของความเป็นมนุษย์ในตัวศิษย์ ให้ฝ่อไป เพื่อเปิดทางให้ศิษย์พัฒนาความดีงามขึ้นในตน

บันทึกชุดนี้เขียนขึ้นจากการตีความหนังสือและรายงานวิจัยของศาสตราจารย์ Robin Alexander นักวิจัยผู้ยิ่งใหญ่ด้านการศึกษาของอังกฤษ สังกัดมหาวิทยาลัย Warwick และมหาวิทยาลัย Cambridge คือหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* (2020) <https://www.amazon.com/Dialogic-Teaching-Companion-handbook-educators/dp/1138570354> และรายงานวิจัย *Developing dialogic teaching: genesis, process, trial* (2018) <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02671522.2018.1481140> ข้อมูลที่ใช้ในการเขียนบันทึกนี้จึงมาจากผลงานวิจัยและพัฒนาของศาสตราจารย์ Robin Alexander และคณะ ต่อเนื่องมานานกว่า ๓๐ ปี มีงานวิจัยแบบ RCT (Randomized Controlled Trial) ในอังกฤษ ระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 และอีกงานวิจัยหนึ่งทำใน ๕ ประเทศ ๕ วัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อินเดีย ฝรั่งเศส และรัสเซีย ผมสกัดมาเฉพาะส่วนที่เป็นแก่น (ไม่ได้แปล) และจัดหมวดหมู่ให้อ่านง่าย เหมาะแก่ครูและนักการศึกษาไทยในการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนของท่าน

คำว่า “สานเสวนา” มาจากภาษาอังกฤษว่า dialogue ซึ่งหมายถึงการสนทนาแบบรับฟังซึ่งกันและกัน ไม่ด่วนสรุปหรือโต้แย้งเอาชนะ ศาสตราจารย์ Robin Alexander โยงคำนี้เข้ากับคำว่า oracy เพื่อเข้าหุมักกับคำว่า literacy ซึ่งไทยเราใช้คำว่า “รู้หนังสือ” และขยายความต่อได้ว่า หมายถึง “อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น” คำว่า oracy จึงน่าจะหมายถึง “พูดเป็น” หรือ “รู้จักพูด” ขยายความได้ว่า รู้จักใช้การพูดเพื่อการเรียนรู้ที่ครบด้าน ลึกและเชื่อมโยง รวมทั้งพูดสื่อสารเป็น และตัวบุคคลที่กระทำการนี้คือนักเรียนและครู โดยครูมีวิธีการหนุนให้นักเรียนเรียนรู้จากการพูดหรือการเสวนาระหว่างนักเรียนด้วยกัน และการเสวนากับครู ซึ่งจะนำไปสู่ทักษะการเรียนรู้ผ่านการเสวนาในชีวิตประจำวัน (กับพ่อแม่ คนในครอบครัว และคนในสังคมวงกว้าง) ด้วย ซึ่งผมตีความต่อว่า เป็นการฝึกทักษะการเรียนรู้ (learning skills) ในรูปแบบหนึ่ง รวมทั้งเป็นการฝึกทักษะทางสังคมด้วย

ขอย้ำว่าในโลกยุคปัจจุบัน การกล่าวว่าการศึกษามีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุ literacy เป็นคำกล่าวที่ผิด การศึกษาเพื่อวางพื้นฐานเด็กสู่ชีวิตที่ดีในปัจจุบันและอนาคตต้องวางรากฐานการเรียนรู้ที่ขยายมากกว่า literacy มากมายไปสู่ ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/915/วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่-21-5846 <https://widgets.weforum.org/nve-2015/chapter1.html> และเข็มทิศการเรียนรู้สู่ ค.ศ. 2030 <https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/> บันทึกชุด “สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก” นี้ มีเป้าหมายเสนอแนะวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวผ่านการเอาใจใส่ ผักการพูดของนักเรียน

การพูดเป็น “การกระทำ” อย่างหนึ่ง ครูสามารถฝึกให้นักเรียนมีนิสัยคิดก่อนพูด และคิดก่อนทำได้ และฝึกให้มีนิสัยคิดใคร่ครวญหลังทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติต่างๆ โดยที่ระหว่างปฏิบัตินักเรียนได้ฝึกพัฒนานิสัย ช่างสังเกต เพื่อนำเอาสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติมาคิดทบทวน ใคร่ครวญเพื่อการเรียนรู้ที่ลึกหรือละเอียดอ่อน ในเรื่องนั้นๆ

จะเห็นว่า จากการพูดในห้องเรียน ศาสตราจารย์ Robin Alexander สามารถนำมาพัฒนาเป็นทฤษฎีหรือหลักการสอนที่เรียกว่า dialogic teaching (และบันทึกชุดนี้ใช้คำว่า “สอนเสวนา”) สร้างเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติ (framework) ๘ ประการ ที่เรียกว่า framework for dialogic teaching เป้าหมายคือ เป็นแนวทางสำหรับครูจัดกระบวนการให้ศิษย์ได้ คิด – ปฏิบัติ – คิด ต่อเนื่อง สู่การเรียนรู้รอบด้านที่ลึกและเชื่อมโยง

การพูดเป็นกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงหรือสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในกรณีนี้สาระที่เป็นสื่อกลางคือสาระหรือเนื้อหา (content) ในบทเรียน ที่ครูสามารถจัดบรรยากาศแวดล้อม และจัดกระบวนการให้นักเรียนกล้าตีความสาระนั้น ผ่านการปฏิบัติของตน ที่นักเรียนต่างคนอาจตีความจากหลากหลายมุม จึงมีหลายการตีความ มีการรับฟังซึ่งกันและกัน และมีการซักถามโต้แย้ง (ฉันทมิตร)

เพื่อให้เข้าใจชัดเจนหรือตรงกัน เพื่อผลลัพธ์ ๒ แบบคือ หาข้อสรุป กับหาข้อที่สรุปไม่ได้ ซึ่งผลลัพธ์ประการหลังสำคัญกว่า เพราะนำไปสู่การตั้งโจทย์เพื่อเรียนรู้ต่อเนื่อง และเป็นการฝึกให้นักเรียนกล้าอยู่กับความไม่ชัดเจน หรือข้อโต้แย้ง เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่มีความซับซ้อนสูง

ครูที่เก่งจะสามารถหนุนให้ศิษย์เชื่อมโยงประเด็นเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงที่ตนประสบในชุมชนของตน หรือในสังคมวงกว้าง ให้นักเรียนได้ฝึกคิดสู่การเป็นผู้มีส่วนแก้ปัญหา หนึ่งนึ่งดูตาย เป็นการพัฒนาคุณสมบัติ “ผู้ก่อการ” (agency) ขึ้นในตน ครูอาจหนุนให้นักเรียนชวนกันทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตน การเรียนรู้ก็จะมีลักษณะ “เรียนจากการให้บริการ” (service learning) และนักเรียนได้ฝึกทักษะและสมรรถนะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) การเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่ก็จะเชื่อมโยงกับการพัฒนาพื้นที่ ภายใต้กระบวนทัศน์ว่าสังคมมีความซับซ้อนสูงยิ่ง และภายใต้กระบวนทัศน์ว่าเยาวชนต้องเรียนรู้จากการฝึกกระทำการในสถานการณ์จริง

การพูด เชื่อมโยงกับการคิด และการกระทำ ของนักเรียน ภายใต้การชี้แนะ และสนับสนุนของครู สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ได้มากมาย

บันทึกชุดนี้ จึงเป็นการชักชวนครูให้ร่วมกันฝึกฝนตนเองให้มีสมรรถนะในการใช้คำพูดกระตุ้นการเรียนรู้ครบทุกมิติของนักเรียน โดยนักเรียนเองก็รู้จักใช้คำพูดของตนกระตุ้นการเรียนรู้ของตนและของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

วิจารณ์ พานิช

๑๔ เมษายน ๒๕๖๔ ปรับปรุง ๒๓ และ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

วันครบครวั